

JUSTYNA TREPKA-STAROSTA

Ośrodek Leczenia Nerwic i Zaburzeń Jedzenia „Dąbrówka” w Gliwicach

JOLANTA STAROSTA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ZNACZENIE UCZESTNICTWA W GRUPACH WSPARCIA W POWROCI DO RÓWNOWAGI PSYCHICZNEJ OSÓB PO DOŚWIADCZENIU STRATY DZIECKA

streszczenie: Celem podjętych badań było sprawdzenie i określenie związku pomiędzy udziałem w grupach wsparcia a procesem radzenia sobie z żałobą po stracie dziecka. Wiodącymi podstawami teoretycznymi uczyniono koncepcję przeżywania żałoby według Sanders (2001) oraz koncepcję wsparcia społecznego według Sęk i Cieślaka (2011). W celu weryfikacji postawionych hipotez przebadano grupę 66 rodziców po stracie dziecka w wieku od 27 do 63 lat, z czego połowa uczestniczyła w profesjonalnych grupach Wsparcia. Wsparcie społeczne zostało zbadane Kwestionariuszem Wsparcia Społecznego oraz Berlińską Skalą wsparcia Społecznego (BSSS), mierzącą wsparcie emocjonalne, instrumentalne, zapotrzebowanie na wsparcie oraz poszukiwanie wsparcia. Poczucie sensu życia zostało zmierzone kwestionariuszem PIL autorstwa J. Crumbaugh i L. Maholika. W celu określenia poziomu depresji u badanych zastosowano Skalę Depresji Becka (BDI). Dowiedziono, iż udział w grupach wsparcia jest pomocny w zakresie radzenia sobie ze stratą dziecka, ale nie jest niezbędny w tym procesie, tzn., że można poradzić sobie z utratą dziecka bez korzystania z tej formy pomocy. Udział w grupach wsparcia pozytywnie wpływa na relację małżeńską osieroconych rodziców, jak również prowadzi do obniżenia występowania objawów depresyjnych. W badaniach ukazały się korzyści wynikające ze wsparcia społecznego, jego dostępności i adekwatności. Nie udało się odnaleźć istotnych różnic pomiędzy udziałem w grupach wsparcia a wzrostem poziomu sensu życia, a także wpływu śmierci dziecka na zmianę w zakresie wiary w Boga. Znajomość czynników mających wpływ na radzenie sobie ze stratą dziecka, lepsze zrozumienie zjawiska jakim jest żałoba, oraz roli udziału w spotkaniach grupy wsparcia, mogą pozwolić na określenie dalszych obszarów problemowych i wprowadzenie działań, mających na celu zapobieganie patologizacji procesu żałoby czy utrwalaniu zachowań utrudniających rodzicom powrót do zdrowia.

słowa kluczowe: strata, żałoba, wsparcie, grupa wsparcia, sens życia, radzenie sobie.

SIGNIFICANCE OF PARTICIPATION IN SUPPORT GROUPS IN PSYCHOLOGICAL RECOVERY AFTER EXPERIENCING THE LOSS OF A CHILD

summary: This paper discusses issues related to grief after the death of the child, participation in support groups and its role in the process of coping with loss. The aim is to present how participation in support groups affects the difficult process of mourning. The theoretical basics in this study were: conception of grief process by Sanders (2001) and social support by Sęk and Cieślak (2011). To verify the hypothesis the quantitative research was conducted on a group of 66 parents between the ages of 27 to 63 years old. Half of the group participated in support groups and the other half did not. The social support was analyzed with the use of Social Support Questionnaire and Berlin Social Support Scale (BSSS). The sense of meaning of life was explored by the PIL scale. Beck Depression Inventory was used to estimate depression stage. The result of the research showed that participation in the support groups is helpful, but not crucial for the individuals in the process of grief. Nevertheless

the exercise of support groups has some benefits – it has positive influence on relationship between married couple and it reduces syndromes of depression. Research showed that social support is significant for people in grief. The results of the study didn't show relevance between participation in support groups and increase of sense of meaning of life. The research results didn't prove any influence on adjustments of faith after losing the child. It considers the role and benefits of support groups, predisposition of orphaned to choose adequate forms of assistance as well as recommendations for people who can help them.

keywords: death of the child, mourning, coping with loss, support group, social support.

BERNADETTA IZYDORCZYK
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

TRAUMA A WZORZEC OBJAWÓW IMPULSYWNYCH U KOBIET CHORUJĄCYCH NA BULIMIĘ PSYCHICZNĄ I KOMPULSYWNE OBJADANIE SIĘ

streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań własnych na temat poszukiwania związków pomiędzy doświadczonymi w życiu traumami a wzorcem objawów impulsywnych u kobiet chorujących na bulimię i zespół kompulsywnego objadania się. Podstawowe pytanie badawcze brzmi: w jakim stopniu zdarzenia traumatyczne, doświadczone przez kobiety chorujące na bulimię i kompulsywne objadanie się, wykazują związek z występującymi u tych kobiet objawami impulsywnymi? Grupę badawczą utworzyło 120 kobiet chorujących na zaburzenia odżywiania: 60 kobiet w wieku od 20 do 28 lat z bulimią oraz 60 kobiet z zespołem kompulsywnego objadania się. Badania przeprowadzono w latach 2007-2014 w ośrodkach leczenia nerwic i zaburzeń odżywiania, poradniach zdrowia psychicznego na terenie Polski. W badaniach zastosowano wywiad kliniczny i metodę psychometryczną (Kwestionariusz Zaburzeń Odżywiania EDI D. Garnera, polskie oprac. C. Żechowski). Analiza statystyczna potwierdziła istnienie istotnych różnic między kobietami chorującymi na bulimię lub kompulsywnie objadającymi się, które jednocześnie doświadczyły w swoim życiu (szczególnie w dzieciństwie i okresie dorastania) traum psychicznych, a tymi, które tego rodzaju traum nie ujawniły. Diagnoza obecności traum relacyjnych w autobiografiach to ważny element do uwzględnienia w przebiegu procesu psychoterapii osób cierpiących na zaburzenia odżywiania (bulimię i kompulsywne objadanie się).

słowa kluczowe: trauma, objawy impulsywne, bulimia, kompulsywne objadanie się.

TRAUMA TO PATTERN OF IMPULSIVE SYMPTOMS IN WOMEN SUFFERING FROM BULIMIA AND COMPULSIVE OVEREATING

summary: The aim of the article was to demonstrate results of the Author's own study that sought relationships between having experienced psychological trauma and the impulsive symptoms in women suffering from bulimia and compulsive overeating. The basic research question was the following: To what degree are the trauma experienced by females with bulimia and symptoms, compulsive overeating related with these females' impulsive symptoms? The sample comprised 120 females with eating disorders, particularly: 60 females aged between 20 and 28 diagnosed with bulimia nervosa, 60 females diagnosed with binge-eating disorder. The research was carried out in the years 2007-2014 in outpatient clinics treating neuroses and eating disorders and mental health outpatient clinics in Poland. The study employed clinical interview and psychometric methods (Eating Disorders Inventory D. Garnera, Polish version C. Żechowski). Statistical analysis confirmed the existence of a higher frequency of impulsive symptoms in women with bulimia and binge-eating disorder who have experienced trauma(s) in their lives (particularly in their childhood and adolescence) and those who did not reveal such experience. Diagnosing the occurrence of relational trauma in patients' autobiographies is a key element that should be involved in the process of psychotherapy for people with eating disorders.

keywords: trauma, impulsive symptoms, bulimia, compulsive overeating.

IRENA PUFAL-STRUZIK

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

POCZUCIE ODMIENNOŚCI I OSAMOTNIENIA U DZIECI ZDOLNYCH

streszczenie: W artykule podjęto problem poczucia samotności u niektórych dzieci zdolnych. Jej przyczyną są ich unikalne cechy indywidualne, np. wysoki poziom intelektu, silna wrażliwość i intensywność przeżywania, niepowtarzalne spojrzenie na zjawiska otaczającego świata, głęboka samoświadomość (samorefleksja i wgląd w siebie), większy zakres wiedzy, odmienne niż u rówieśników sposoby myślenia i wiele innych cech. Wszystkie te właściwości wraz z odmiennymi doświadczeniami społeczno-emocjonalnymi odróżniają te dzieci od rówieśników i powodują wewnętrzne napięcie (jestem „inny”, „obcy”, „odmienny”, „nie pasuję” do grupy). Prowadzi ono do izolacji i osamotnienia. Świadome własnej odmienności dzieci zdolne przeżywają ją bardzo silnie i albo ją ignorują, albo od niej „uciekają w twórczość”. Poczucie niedopasowania do tradycyjnego systemu edukacyjnego, problemy wynikające ze stereotypów w myśleniu nauczycieli o uczniach zdolnych (trudni, kłopotliwi), czasem społeczne upokorzenie z powodu bycia zdolnym wskazują, że część tych dzieci nie ma wsparcia i dobrych warunków do zaspokojenia unikalnych potrzeb edukacyjnych i ma prawo czuć się osamotniona. Ponadto często występujący silny perfekcjonizm prowadzi do trudności adaptacyjnych, do których poza nieśmiałością należą także strach przed negatywną oceną, spadek samooceny, silny lęk społeczny. Warto jednak podkreślić, że takie stany jak: refleksja w samotności, smutek, wycofanie, samotność z wyboru, a nawet nastroje depresyjne mogą również wspomagać rozwój zdolności bądź/i być niezbędne w niektórych fazach procesu twórczego.

słowa kluczowe: dzieci zdolne, cechy indywidualne, poczucie samotności.

THE FEELING OF OTHERNESS AND LONELINESS OF GIFTED CHILDREN

summary: The article discusses the problem of loneliness of some gifted children. It is caused by their unique individual characteristics, e.g. their high level of intellect, a strong sensitivity and intensity of living, unique look at the phenomena of the surrounding world, a deep self-awareness (self-reflection and insight into each other), a wider range of knowledge, different than their peers' ways of thinking and many other features. All of these properties together with different social-emotional experiences distinguish these children from their peers and cause internal tension (I'm "different", "alien", "weird", "I do not fit" to the group). It leads to isolation and loneliness. Gifted children, being aware of their otherness, are going through it very strongly and either ignore it or "flee it to creativity." The feeling of mismatch to the traditional system of education, problems arising from stereotypes in teachers' thinking of gifted students (difficult, troublesome), sometimes social humiliation because of being gifted, show that some of these children do not have the support and good conditions to meet the unique educational needs and have the right to feel lonely. In addition, severe perfectionism, frequently appearing, leads to difficulties of adaptation, which are beyond shyness also the fear of negative evaluation, decline of self-esteem, and strong social anxiety. It should be noted, however, that states such as the reflection in solitude, sadness, withdrawal, loneliness of choice and even depressive mood can also help develop the abilities or/ and be necessary in certain phases of the creative process.

keywords: Gifted children, individual qualities, a sense of loneliness.

Człowiek w całości kształcie życia: rodzina – edukacja – praca

ВАЛЕНТИНА М. БЫЗОВА (VALENTINA M. BYSOVA)

Санкт-Петербургский Государственный университет

ЕКАТЕРИНА И. ПЕРИКОВА (EKATERINA I. PERIKOVA)

Санкт-Петербургский Государственный университет

ПРЕДСТАВЛЕНИЕ О СЕБЕ И СВОЕМ БУДУЩЕМ В АСПЕКТЕ ОТНОШЕНИЯ К РОДНОМУ КРАЮ

аннотация: В статье представлены эмпирические результаты, полученные на выборке финно-угорской молодежи Республики Коми, проживающей в г. Санкт-Петербурге. Рассмотрены результаты самовосприятия и отношения к будущему в зависимости от отношения к Родному краю: негативного, амбивалентного или позитивного.

ключевые слова: отношение к Родному краю, образ себя, идентичность.

WYOBRAŻENIA O SOBIE I SWOJEJ PRZYSZŁOŚCI W ASPEKTCIE STOSUNKU DO OJCZYZNY

streszczenie: W artykule przedstawiono wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w grupie młodzieży ugrofińskiej Republiki Komi zamieszkałej w Sankt-Petersburgu. Analizie poddano procesy postrzegania siebie i swojego stosunku do przyszłości w zależności od rodzaju postaw wobec swojej Ojczyzny: negatywnej, ambiwalentnej lub pozytywnej.

słowa kluczowe: postawa wobec Ojczyzny, obraz siebie, tożsamość.

THE IDEA OF YOURSELF AND YOUR FUTURE IN RELATION TO THE NATIVE LAND

summary: The article contains empirical results of a study of the sample of Finno-Ugric youth of the Komi Republic, living in St. Petersburg. The results of self-perception, self-image and attitude to the future are considered depending on the attitude towards the Native land: negative, ambivalent or positive.

keywords: Attitude towards the Native land, self-image, identity.

ADRIANNA GRABIZNA, RENATA MACIEJEWSKA,
MARTA MOCZULSKA
Uniwersytet Zielonogórski

TEORIA UMYŚLU A AWERSJA DO NIERÓWNOŚCI – PROJEKT BADANIA Z WYKORZYSTANIEM GRY ULTIMATUM Z UDZIAŁEM OSÓB ZE SPEKTRUM ZABURZEŃ AUTYSTYCZNYCH

streszczenie: Teoria umysłu to zdolność do adekwatnego odczytywania intencjonalnych stanów wewnętrznych swoich i innych osób, jest podstawą do mentalizowania. Jest ważna np. w terapii niektórych zaburzeń osobowości i kluczowa w rozumieniu spektrum zaburzeń autystycznych (Autism Spectrum Disorder, ASD). Jednak zanim teoria umysłu trafiła do psychologii, jej istnienie było postulowane i badane u prymatów ze względu na to, że są to gatunki społeczne, oparte na współpracy. Gatunki, u których zbadano awersję do nierówności (tj. reakcję na nierówną dystrybucję nagrody za wykonanie tego samego zadania), to także gatunki oparte na współpracy. Mimo to, wciąż nie zostało zbadane, czy i jak obecność awersji do nierówności wiąże się z teorią umysłu. W tym artykule chcemy zwrócić uwagę na możliwy związek właśnie między nimi. Przedstawiamy propozycję wykorzystania eksperymentu behawioralnego – o ile nam wiadomo dotąd nieeksplorowanego – tj. gry ultimatum (*ultimatum game*) z udziałem osób z ASD. Jak pokażemy, angażuje ona zarówno teorię umysłu, jak i awersję do nierówności. Badania neuroobrazujące pokazały, że w grze ultimatum oferty egoistyczne aktywowały u neurotypowych respondentów lewy i prawy obszar przedni wyspy, grzbietowo-boczną korę przedczołową i zakręt obręczy, ale aktywność tych obszarów była dużo słabsza, gdy respondent był przekonany, że egoistyczna oferta pochodzi od komputera, a nie od osoby. Chcemy pokazać, że warto zbadać, czy będzie różnica w tym, jak osoby ze spektrum zaburzeń autystycznych (Autism Spectrum Disorder, ASD) przypisują intencje oferentom/osobom oraz oferentom/komputerom, a także czy przejawiają one awersję do nierówności. Badania takie pozwoliłyby ustalić, czy istnieje zależność teorii umysłu i awersji do nierówności. Metoda behawioralna oparta na wykorzystaniu gry ekonomicznej może być punktem wyjścia do wielu dalszych badań: neuroobrazujących, z zakresu psychologii ekonomicznej i neuroekonomii. Zdaniem autorki ta prosta metoda może być wykorzystana także do kształtowania możliwości pracy z osobami z ASD, sposobów ich zatrudniania czy konstruowania systemów motywowania.

słowa kluczowe: spektrum zaburzeń autystycznych, teoria umysłu, awersja do nierówności, gra ultimatum.

THEORY OF MIND AND INEQUITY AVERSION – A RESEARCH PROJECT USING THE ULTIMATUM GAME WITH PEOPLE WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER AS PLAYERS

summary: The Theory of Mind (ToM) is the cognitive capacity to attribute intentional states to self and others, capacity on which mentalization is based. It plays an important role in psychotherapies (e.g. for personality disorders) and it is crucial to understand the Autism Spectrum Disorder (ASD). However, before the ToM got to psychology, its existence was postulated and examined in primates because of their social and cooperative behavior. Species in which the inequity aversion (i.e. negative reaction in response to an unequal reward distribution) was observed are species which rely on cooperation as well. Despite this fact, the relation between the inequity aversion and the ToM has never been examined. In this paper, we want to argue in favour of the possible relation between these two. We present a design for a behavioural experiment – which, as far as we know, has never been explored – namely, the ultimatum game with people with ASD as players. The game involves both ToM and inequity aversion. Importantly, neuroimaging research has showned that in neurotypical players involved in the ultimatum game selfish offers activated anterior insula, dorsolateral prefrontal cortex and cingulate cortex, but the activity of these areas was much weaker if the responder was convinced that the offer was made by a computer program, and not by a human. We argue that this is worth to be examined whether people with ASD attribute different intentions to offerers/humans than to offerers/computer programs and whether they display the inequity aversion. This will help to establish whether between the ToM and the inequity aversion there is a relation and of which kind. The behavioral experiment would yield results needed for further research: in neuroimaging, in economic psychology and in neuroeconomics. The authors wish to

Człowiek w całości kształcie życia: rodzina – edukacja – praca

make this simple method profitable for inclusion in employment of people with ASD and ultimately they wish to create employer's tool kits to hiring, retaining and motivating employees with ASD.

keywords: autism spectrum disorder, theory of mind, inequity aversion, ultimatum game.

Człowiek w całości kształcie życia: rodzina – edukacja – praca

ИРИНА А. ЕРМОЛЕНКО (ERMOLENKO IRINA A.)

витебский государственный университет имени П.М. Машерова

АЛЕКСЕЙ В. СЕВЕРИН (SEVERIN ALEXEY V.)

брестский государственный университет имени А.С. Пушкина

Р А З В И Т И Е И Н Ф О Р М А Ц И О Н Н О - К О М П Ы Ю Т Е Р Н Ы Х Т Е Х Н О Л О Г И Й К А К Ф А К Т О Р , В Л И Я Ю Щ И Й Н А С О Ц И А Л Ь Н О Е З Д О Р О В Ь Е Л И Ч Н О С Т И

аннотация: В статье проанализированы разнообразные аспекты влияния информационно-компьютерных технологий на социальное и психическое здоровье личности. Рассмотрены психологические эффекты, феномены и закономерности, возникающих в Интернет – и компьютерной среде. Сделан акцент на амбивалентном характере происходящих культурных и психологических трансформаций в области развития высших психических функций личности. Затрагивается вопрос об эволюции психики современного человека, предлагающий рассмотреть под новым углом зрения критерии социального здоровья современного человека.

ключевые слова: социальное здоровье, девиации, Интернет-зависимость, компьютерная зависимость, информационно-компьютерные технологии, киберпсихология, виртуальная реальность, перцептивные действия, адаптация, технологический прогресс.

ROZWÓJ TECHNOLOGII INFORMACYJNYCH I KOMPUTEROWYCH TECHNOLOGII JAKO CZYNNIK MAJĄCY WPŁYW NA SPOŁECZNE ZDROWIE OSOBOWOŚCI

streszczenie: W artykule przeanalizowano różne aspekty wpływu technologii informacyjno-komputerowych na środowisko społeczne i zdrowie psychiczne osobowości. Omówiono efekty psychologiczne, zjawiska i prawidłowości występujące w Internecie i w środowisku komputerowym. Zwrócono uwagę na ambiwalentny charakter kulturowych i psychologicznych zmian zachodzących w obszarze wyższych funkcji psychicznych jednostki. Postawiono pytanie o ewolucję psychiki współczesnego człowieka, odpowiedź, na które przewidują przyjęcie nowych kryteriów zdrowia człowieka w obecnych czasach.
słowa kluczowe: społeczne zdrowie, dewiacja, uzależnienie od Internetu, komputerowa zależność, informacyjno-technologie komputerowe, wirtualna rzeczywistość, percepcyjny działania, adaptacja, postęp technologiczny.

THE DEVELOPMENT OF INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGY AS THE FACTOR INFLUENCING SOCIAL HEALTH OF THE PERSON

summary: The article analyzes various aspects of the impact of ICT on social and mental health of the individual. The psychological effects, phenomena and regularities that arise in Internet and computer environment. The emphasis on the ambivalent nature of cultural and psychological transformations in the field of development of higher mental functions of personality. Address the question of the evolution of the psyche of modern man, offering to consider a new angle of view of criteria of social health of modern man.

keywords: social health, deviancy, Internet addiction, computer addiction, computer information technology, cyberpsychology, virtual reality, perceptual actions, adaptation, technological progress.

YURI KARANDASHEV

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

UJEDNOLICONA CHRONOLOGIA I METRYKA ROZWOJU ONTOGENETYCZNEGO

streszczenie: Centralnym zagadnieniem psychologii rozwoju, jak również i całej psychologii, jest periodyzacja ontogenezy. Nie tylko podział życia na poszczególne okresy, ale utworzenie teorii, która by wyjaśniała, dlaczego życie indywidualne dzieli się na okresy w pewien sposób. Tylko mając podobną teorię, można stawiać pytania dotyczące długości okresów rozwojowych i ich granic. Rozwiązaniu tego drugiego zadania jest poświęcony ten artykuł.

słowa kluczowe: ontogeneza, chronologia ontogenezy, metryka ontogenezy, periodyzacja rozwoju, poziomowa periodyzacja ontogenezy, ewolucyjna koncepcja ontogenezy.

UNIFIED CHRONOLOGY AND METRICS OF ONTOGENETIC DEVELOPMENT

summary: The central problem of development psychology, and psychology in general, is a way of dividing of life into periods called in european tradition as a periodization of ontogenesis. Nor just the division of life into separate periods, but the creation of a theory that would explain why the individual life is divided into periods in a certain way. Only with such a theory, it is possible to wonder about the age periods and the duration of their borders. The solution of second problem appears as an objective of this article.

keywords: ontogenesis, chronology of ontogenesis, metrics of ontogenesis, way of dividing of life into periods, periodization of ontogenesis, multi-level periodization of development, evolutionary theory of development.

ANNA V. CHERNAYA (ANNA V. CHERNAYA)

Южный Федеральный Университет, Россия

**П РАВА РЕБЕНКА В ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ ПОДРОСТКОВ: ОПЫТ
ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО
ИССЛЕДОВАНИЯ И ПРОЕКТИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ**

аннотация: В статье представлены основные положения, нормативные документы и исследовательские подходы к проблеме прав ребенка, необходимые для создания образовательных программ. Представлены результаты исследования представлений о правах ребенка в трех группах подростков 10-11, 12-13 и 14-15 лет. Использован экспресс-опросник «Представления о правах ребенка». Показаны различия в представлениях о правах ребенка и возможно использования результатов исследования в создании образовательных программ в области прав человека.

ключевые слова: права ребенка, образовательные программы в области прав ребенка.

**PRAWA DZIECKA W PERCEPCJI NASTOLATKÓW: PRZYKŁAD BADANIA PSYCHOLOGICZNEGO
I TWORZENIA PROGRAMÓW EDUKACYJNYCH**

streszczenie: W artykule przedstawiono podstawowe założenia, dokumenty prawne oraz podejścia badawcze w zakresie problematyki Praw Dziecka, które stanowią bazę do tworzenia programów edukacyjnych. Zaprezentowano wyniki badań Praw Dziecka w percepcji nastolatków trzech grup wiekowych: 10-11, 12-13, 14-15 lat. W badaniach zastosowano kwestionariusz „Wyobrażenia o Prawach Dziecka”. Pokazano różnice w percepcji Praw Dziecka w badanych grupach oraz możliwości wykorzystania wyników badań przy tworzeniu programów edukacyjnych w obszarze Praw Człowieka.

słowa kluczowe: Prawa Dziecka, edukacja w obszarze Praw Dziecka, programy edukacyjne.

**THE ADOLESCENCES REPRESENTATIONS ABOUT CHILD'S RIGHT:
EXPERIENCE OF PSYCHOLOGICAL STUDY AND DESIGN OF EDUCATIONAL PROGRAMS**

summary: The main thesis of this article is that Child right and Human Rights Education (HRE) leads to a culture of human rights of teenagers. The article describes an experience of empirical research children's rights overview in 3 groups of teenagers 10-11, 12-13, 14-15. Short review described Worldwide child rights initiatives, researches as well as analysis of the key ideas of human rights education (HRE). We discuss the quantitative and qualitative results of the study with the author's express questionnaire "The Child Right Overview". The thesis about how we can involved of research results into child rights educational programs was discussed.

keywords: child rights, overview on the Child Rights, Child Rights Education, educational programs in the child rights.

DAGMARA GAWRON

Uniwersytet Zielonogórski

PERSPEKTYWA OCENIANIA A SPOSTRZEGANA ATRAKCYJNOŚĆ TWARZY UPIĘKSZANYCH CYFROWO: RÓŻNICE MIĘDZYPLCIOWE

streszczenie: Celem badania przedstawionego w artykule było odpowiedzenie na pytanie, czy świadomość upiększenia ocenianych twarzy oraz płeć mają znaczenie dla oceny atrakcyjności własnej oraz innych osób. Artykuł przedstawia różnice w postrzeganiu atrakcyjności twarzy modyfikowanych cyfrowo, zależnych od perspektywy oceniania oraz płci zarówno osoby przedstawionej na zdjęciu, jak i oceniającego. W badaniu ustalano, jak perspektywa oceniania (aktor vs. obserwator) wpływa na postrzeganie atrakcyjności twarzy modyfikowanych cyfrowo zarówno w warunku świadomości użycia upiększającego retuszu zdjęć wykonanego w Photoshopie, jak i przy jej braku. Wyniki tego badania (N = 168) wskazały na ogólną tendencję osób badanych do preferowania zdjęć twarzy własnych i cudzych, które zostały poddane wielokrotnym modyfikacjom. Jedynie mężczyźni w warunku świadomości wprowadzonych zmian w wyglądzie preferują zdjęcia własnej twarzy bliskie rzeczywistości.

słowa kluczowe: atrakcyjność twarzy, preferencje estetyczne, modyfikacja wyglądu, różnice międzyplciowe.

THE PERSPECTIVE OF JUDGEMENTS AND THE PERCEPTION OF FACIAL ATTRACTIVENESS MODIFICATION: GENDER DIFFERENCES

summary: The article concerns the differences in the perception of facial attractiveness modification depending on the perspective of judgements and gender. In the experiment (N = 168), participants chose which of the 9 beautified photos was the most attractive. Then an observer repeated this same procedure for this participant. In this study, there were two conditions. Some people knew about the use of Photoshop and others did not know. The results indicated an overall tendency to select the photo with multiple modifications. Only the men who were aware preferred photos of their face that were closer to reality.

keywords: faces, attractiveness judgment, body modification, gender.

TOMASZ MISIURO
Uniwersytet Zielonogórski

MODELE SELEKCJI DESKRYPTORÓW OSOBOWYCH W BADANIACH PSYCHOLEKSYKALNYCH – PODEJŚCIE KLASYCZNE I NIERESTRYKCYJNE

streszczenie: Głównym celem niniejszego artykułu jest próba przedstawienia dwóch podejść do problemu selekcji deskryptorów osobowych w badaniach psycholeksykalnych: podejścia klasycznego, restrykcyjnego oraz powstałego na bazie jego krytyki podejścia nierestrykcyjnego. Podstawową cechą różnicującą oba modele jest zakres materiału słownego uwzględnianego w trakcie analiz leksykalnych. W klasycznym modelu analiz liczba deskryptorów osobowych jest zawężana do słów opisujących wyłącznie stałe dyspozycje. Zwolennicy podejścia nierestrykcyjnego, odwołując się do podstawowych założeń badań leksykalnych, postulują prowadzenie analiz z zastosowaniem pełnego spectrum deskryptorów osobowych, bez pomijania żadnej kategorii leksykalnej. Niniejszy artykuł przedstawia wady i zalety obu podejść oraz ogólne omówienie wyników badań uzyskanych w każdym z nich.

słowa kluczowe: badania psycholeksykalne, podejście restrykcyjne, podejście nierestrykcyjne, deskryptory osobowe.

THE MODELS OF PERSONALITY DESCRIPTORS SELECTION IN PSYCHOLEXICAL STUDIES – A CLASSIC AND NONRESTRICTIVE APPROACH

summary: The main purpose of this article is to outline two models of selection of personal descriptors in psycholexical studies: the classic (restrictive) and the nonrestrictive approach. The basic distinguishing feature of both models is the range of word material taken into account during lexical analyses. In the classic model of analysis, the number of personal descriptors is narrowed down to words that describe only stable dispositions. The unrestricted approach, referring to the basic assumptions of lexical research, postulate the using of a full spectrum of personality descriptors without omitting any lexical category. This article presents the advantages and disadvantages of both approaches and a general discussion of the results of the research in each of them.

keywords: psycholexical study, restrictive approach, nonrestrictive approach, personality descriptors.

Człowiek w całości kształcie życia: rodzina – edukacja – praca

АНДРЕЙ В. ИПАТОВ (ANDREY V. IPATOV)

Санкт-Петербургский государственный институт психологии и социальной работы

ТАТЬЯНА Р. ШИШИГИНА (TATYANA R. SHISHIGINA)

Санкт-Петербургский университет промышленных технологий и дизайна

А У Т О Д Е С Т Р У К Т И В Н О Е П О В Е Д Е Н И Е

аннотация: В статье представлена систематизация и обобщение теоретических представлений относительно аутодеструкции. Рассматривается содержание понятия «аутодеструктивное поведение», формы существования, классификации, а также место данного феномена в структуре девиаций.

ключевые слова: аутодеструктивное поведение, норма, девиация, личность.

ZACHOWANIE AUTODESTRUKCYJNE

streszczenie: W artykule przedstawiono syntezę podejść teoretycznych do zjawiska autodestrukcji. Analizie poddane zostały pojęcie zachowania autodestrukcyjnego, formy zachowań autodestrukcyjnych, klasyfikacje tych form, a także miejsce zjawiska autodestrukcji w strukturze dewiacji behawioralnych.

słowa kluczowe: zachowanie autodestrukcyjne, norma, dewiacje, osobowość.

SELF-DESTRUCTIVE BEHAVIOR

summary: The article presents a systematization and generalization of theoretical views on autodestructive. Discusses the concept of “self-destructive behavior,” forms of classification and the place of this phenomenon in the structure of deviance.

keywords: self-destructive behavior, the norm, deviation, personality

Człowiek w całości kształcie życia: rodzina – edukacja – praca

MATEUSZ KUŹMIK
Uniwersytet Zielonogórski

KARY I NAGRODY STOSOWANE PRZEZ RODZICÓW A SAMOOCENA MŁODZIEŻY

streszczenie: Samoocena jest jedną z podstawowych potrzeb każdej jednostki. Może być również cennym zasobem pozwalającym jednostce na samorealizację. Celem badań było przedstawienie związków między samooceną oraz poszczególnymi karami i nagrodami. Analiza odpowiedzi udzielonych przez gimnazjalistów w kwestionariuszu ankiety wskazuje na ważną rolę wzmocnień pozytywnych w kształtowaniu poczucia własnej wartości tej grupy respondentów.

słowa kluczowe: kary, nagrody, rodzina, samoocena, poczucie własnej wartości

REWARDS AND PENALTIES USED BY BARENTS AND SELF-ESTEEM OF YOUTH

summary: Self-esteem is one of elementary needs of each individual. It can be also a precious resource, that allows self-realization. The main goal of research was to present relations between self-esteem and specific penalties and rewards. Analysis of answers granted by respondents in questionnaire shows significant meaning of positive reinforcements in shaping high self-esteem in tested group.

keywords: penalties, rewards, family, self-esteem.